

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ

Сопрун Наталія

У сучасних умовах розвитку освіти та психологічної практики особливої актуальності набуває проблема розвитку емоційного інтелекту підлітків. Підлітковий вік є важливим етапом особистісного становлення, оскільки саме в цей період активно розвиваються самосвідомість, самооцінка, емоційна сфера, потреба у спілкуванні з однолітками, прагнення до самоствердження та соціального визнання. У цей час підліток поступово вчиться усвідомлювати власні переживання, розуміти емоційний стан інших людей, регулювати поведінку та будувати ефективну міжособистісну взаємодію. Емоційний інтелект можна розглядати як здатність особистості усвідомлювати власні емоції, розпізнавати емоційні стани інших людей, керувати емоційними реакціями, проявляти емпатію та використовувати емоційну інформацію у процесі спілкування. У контексті розвитку лідерських здібностей емоційний інтелект має важливе значення, оскільки лідерство передбачає не лише активність і вплив на групу, а й уміння розуміти емоційний стан однолітків, підтримувати позитивний психологічний клімат, брати відповідальність і конструктивно взаємодіяти з іншими.

Мета публікації – представити результати емпіричного дослідження особливостей емоційного інтелекту підлітків у контексті розвитку їхніх лідерських здібностей.

Емпіричне дослідження проводилося на базі ліцею №29. У дослідженні взяли участь 60 учнів віком від 12 до 15 років. Для вивчення емоційного інтелекту було використано методику визначення емоційного інтелекту Н. Холла та тест емоційного інтелекту Шутте (SSEIT). Для аналізу соціально-лідерських характеристик застосовано методику оцінки комунікативних і організаторських схильностей (КОС), а також багатофакторний опитувальник лідерства Б. Басса – Б. Аволіо (MLQ). Для встановлення взаємозв'язків між показниками було використано коефіцієнт кореляції Пірсона.

За результатами методики Н. Холла було встановлено, що у структурі емоційного інтелекту підлітків найчастіше переважає компонент розпізнавання

емоцій інших людей. Це означає, що більшість респондентів краще орієнтується в емоційних проявах оточення, здатна помічати настрій співрозмовників, невербальні сигнали та поведінкові реакції інших людей. Водночас інтегральний рівень емоційного інтелекту за цією методикою у значної частини підлітків виявився недостатньо сформованим. Результати дослідження інтегрального рівня емоційного інтелекту за методикою Н. Холла подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Інтегральний рівень емоційного інтелекту підлітків за методикою Н. Холла

Рівень емоційного інтелекту	Кількість учнів	Відсоток (%)
Низький рівень	32	53,3 %
Середній рівень	24	40,0 %
Високий рівень	4	6,7 %

Як видно з таблиці 1, у більшості досліджуваних підлітків переважає низький інтегральний рівень емоційного інтелекту – 53,3 %, що свідчить про недостатню сформованість цілісної емоційної компетентності, зокрема здатності усвідомлювати власні емоції, регулювати емоційні реакції, підтримувати самомотивацію та проявляти емпатійне ставлення до інших людей. Середній рівень емоційного інтелекту було виявлено у 40,0 % респондентів. Це означає, що частина підлітків здатна розуміти власні та чужі емоції в окремих ситуаціях, однак ці вміння ще не є достатньо стійкими й можуть залежати від емоційного стану, умов спілкування, характеру взаємодії з однолітками та рівня психологічного комфорту. Високий рівень емоційного інтелекту виявлено лише у 6,7 % учнів, що свідчить про наявність невеликої групи підлітків із більш сформованою здатністю до емоційної саморегуляції, розуміння емоцій інших людей і конструктивного використання емоцій у взаємодії.

Додатково було застосовано тест емоційного інтелекту Шутте. За його результатами у більшості досліджуваних підлітків переважає середній рівень емоційного інтелекту. Це свідчить про часткову сформованість емоційної компетентності, однак також указує на потребу подальшого розвитку емоційної

обізнаності, саморегуляції, емпатії та здатності використовувати емоції як ресурс для ефективної соціальної взаємодії.

Отримані результати мають важливе значення для розуміння особливостей розвитку лідерських здібностей у підлітковому віці. Лідерство в учнівському середовищі передбачає не лише вміння спілкуватися або бути активним у групі, а й здатність розуміти стан інших людей, зберігати самоконтроль, мотивувати однолітків і підтримувати конструктивну атмосферу у взаємодії. Тому недостатній рівень емоційного інтелекту може обмежувати прояви зрілого й відповідального лідерства.

Проведений кореляційний аналіз дозволив виявити взаємозв'язки між показниками емоційного інтелекту та лідерськими характеристиками підлітків. Найбільш виражені зв'язки встановлено між емоційним інтелектом та організаторськими схильностями. Зокрема, виявлено прямі статистично значущі зв'язки між організаторськими схильностями та емоційною обізнаністю ($r = 0,336$), управлінням своїми емоціями ($r = 0,310$), розпізнаванням емоцій інших людей ($r = 0,374$), інтегративним рівнем емоційного інтелекту за Н. Холлом ($r = 0,323$), а також емоційним інтелектом за Шутте ($r = 0,421$).

Такі результати свідчать про те, що підлітки з вищим рівнем емоційного інтелекту мають більш виражені організаторські здібності. Вони краще усвідомлюють власні емоції, здатні регулювати поведінку, розпізнають емоційні стани інших людей і можуть ефективніше координувати групову взаємодію. Це підтверджує важливу роль емоційного інтелекту у формуванні організаторського компонента лідерського потенціалу.

Також було встановлено прямі статистично значущі зв'язки між емоційним інтелектом за Шутте та окремими показниками лідерської поведінки: трансформаційним лідерством ($r = 0,357$), пасивно-уникаючим стилем ($r = 0,339$) та інтегральним індексом лідерства ($r = 0,308$). Зв'язок із трансформаційним лідерством є особливо важливим, оскільки цей тип лідерства передбачає здатність

надихати інших, підтримувати позитивний психологічний клімат, мотивувати групу та впливати на однолітків через особистий приклад.

Водночас було виявлено обернені статистично значущі зв'язки між комунікативними схильностями та окремими компонентами емоційного інтелекту: самомотивацією ($r = -0,321$), емпатією ($r = -0,413$) та інтегративним рівнем емоційного інтелекту за Н. Холлом ($r = -0,269$). Це свідчить про те, що зовнішня активність у спілкуванні не завжди є показником високої емоційної зрілості. Підліток може бути комунікабельним і відкритим до взаємодії, однак це не обов'язково означає високий рівень емпатії, саморегуляції або внутрішньої мотивації.

Таким чином, результати дослідження показали, що емоційний інтелект підлітків має важливе значення для розвитку їхніх лідерських здібностей, насамперед організаторських якостей. Найбільш суттєвим є зв'язок між емоційною компетентністю та здатністю підлітка брати відповідальність, організовувати спільну діяльність і координувати взаємодію з однолітками.

Отже, емоційний інтелект є значущим, але не єдиним чинником розвитку лідерського потенціалу підлітків. Його розвиток сприяє формуванню емоційної обізнаності, саморегуляції, емпатії, відповідальності й конструктивної взаємодії у групі. Водночас розвиток лідерських здібностей потребує комплексного підходу, який поєднує формування емоційної компетентності, комунікативних навичок, організаторських умінь і відповідального ставлення до групової діяльності.

Список використаних джерел

1. Глушаниця О. С. Емоційний інтелект як чинник міжособистісної взаємодії підлітків : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра : спец. 053 Психологія. Миколаїв, 2024.
2. Майданюк Н. М. Вплив емоційного інтелекту підлітків на міжособистісні стосунки : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра. Тернопіль, 2024. 59 с.
3. Mayer J. D., Caruso D. R., Salovey P. The ability model of emotional intelligence: Principles and updates. *Emotion Review*. 2016. Vol. 8, No. 4. P. 290–300.
4. Schutte N. S., Malouff J. M., Thorsteinsson E. B. Increasing emotional intelligence through training: Current status and future directions. *International Journal of Emotional Education*. 2013. Vol. 5, No. 1. P. 56–72.